IMPACTUL JUSTIŢIEI RESTAURATIVE ASUPRA RECUPERĂRII PREJUDICIULUI CAUZAT VICTIMEI INFRACŢIUNII

Otilia BOTNARU

CZU: 343.21/.23:347.51 botnaruotilia@yahoo.com

Restorative justice, a relatively new concept, has evolved into a global movement for reforming the criminal justice system. Restorative principles address the shortcomings of traditional punitive systems, where victims play passive roles. In Moldova's legal framework, reconciliation and mediation offer restorative alternatives for criminal cases, allowing victims to seek moral, material, and physical recovery. Unlike reconciliation, mediation ensures victims' satisfaction through tangible reparations, emphasizing victim-centered resolutions.

Conceptul de justiție restaurativă este o paradigmă care are în prim-plan concilierea prin repararea prejudiciului cauzat de faptele ilicit-penale prin colaborarea tuturor celor implicați în acest proces. De origine anglo-saxon, dar cu o răspândire largă în spațiul romano-germanic, propagarea conceptului de justiție restaurativă evidențiază dualitatea acestuia, care este atât nou, cât și ancestral, deoarece, deși acest concept a apărut în ultimele trei decenii, originea acestuia este încă în procesele antice de soluționare a conflictelor.

Cercetările anterioare au determinat că justiția retributivă prin aplicarea pedepsei cu închisoare continuă ciclul crimei, în loc să contribuie la reabilitare sau vindecare, ceea ce ridică întrebarea dacă sistemul retributiv de justiție îndeplinește nevoile victimelor și ale infractorilor, care adesea fac parte din cea mai vulnerabilă categorie a societății [1, p. 1].

Justiția restaurativă poate fi definită ca o teorie care pune accentul pe repararea prejudiciului cauzat de comportamentul infracțional prin cooperarea tuturor celor implicați [2, p. 7]. Principiile justiției restaurative completează lacunele sistemului tradițional de justiție penală, generând perspective noi și soluții inovatoare pentru tratarea infracțiunilor, a cauzelor și a consecințelor sale asupra victimei, infractorului și a întregii comunități. Prin încorporarea programelor restaurative în sistemul de justiție penală, acestea aduc un plus de umanitate și echitate, oferind o alternativă la abordarea tradițională concentrată pe pedeapsă. Îmbinând elemente precum reconcilierea, asumarea responsabilității și reintegrarea în societate, aceste programe își propun să repare nu doar daunele imediate ale infracțiunilor, ci și să restaureze încrederea și relațiile din comunitate.

În Republica Moldova, împăcarea și medierea în cauzele penale sunt manifestări ale practicilor restaurative în care părților le este oferită posibilitatea de a participa

activ la soluționarea conflictului în care s-au pomenit, detensionarea relațiilor dintre acestea și restabilirea, pe cât posibil, a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii. Dezvoltarea și reglementarea acestor practici vin din creșterea gradului de conștientizare a impactului infracțiunilor asupra victimelor și asupra comunității, a intenției nu doar de a pedepsi făptuitorul pentru fapta săvârșită, dar și de a preveni recidiva, de a-i oferi acestuia posibilitatea de a-și asuma responsabilitatea pentru fapta săvârșită, de a repara consecințele prejudiciabile, de a oferi victimei un oarecare grad de satisfacție și de a preveni revictimizarea.

Atât împăcarea, cât și medierea pot intra sub egida noțiunii de proces restaurativ în care victima și infractorul, precum și alți reprezentanți ai societății, participă activ la soluționarea problemelor generate de infracțiune.

Instituția împăcării în cadrul procesului penal este cadrul în care victimei infracțiunii îi este acordată posibilitatea de a decide, în ipoteza în care sunt îndeplinite toate condițiile prevăzute de lege, dacă îi este înlăturată răspunderea penală celui care se face vinovat de săvârșirea infracțiunii. Recurgerea la împăcarea penală este o diminuarea a „monopolului" statului în soluționarea conflictelor penale, subiecții principali în restabilirea ordinii perturbate de săvârșirea infracțiunii devenind infractorul și victima. Cu toate acestea, în cazul în care procesul de împăcare nu se finalizează cu încheierea unui acord de împăcare, statul își realizează prerogativele prin desfășurarea urmăririi penale și tragerea la răspundere a celui vinovat de săvârșirea infracțiunii.

Pornind de la caracterul volitiv al acordului de împăcare dintre victima și persoana care se face vinovată de săvârșirea infracțiunii, raportat la repararea prin această instituție a prejudiciului suferit de victimă și din analiza normelor legale care reglementează împăcarea penală, deducem că în legislația națională repararea prejudiciului nu este o condiție imperativă pentru încheierea unui acord de împăcare și, drept consecință, înlăturarea răspunderii penale. Precum recurgerea la împăcare este lăsată la libera voință a victimei și a celui vinovat de săvârșirea infracțiunii, la fel facultative sunt și condițiile reparării prejudiciului. Nu este exclusă ipoteza în care partea vătămată nu va solicita repararea prejudiciului, fiind suficient actul de iertare al victimei a comportamentului ilicit al făptuitorului, urmând ca acest lucru să fie prevăzut expres în acordul de împăcare. *De lege ferenda*, considerăm că această omisiune ar trebui acoperită prin prevederea expresă în sarcina făptuitorului a obligației de a repara prejudiciului cauzat victimei. Or, în cazul în care prin acordul de împăcare victima nu solicită repararea prejudiciului, ținând cont și de efectele definitive ale împăcării, în ipoteza în care victima nu obține recuperarea prejudiciului suferit, nu se obține echitate și o satisfacție deplină a victimei.

Medierea este o practică particulară, imparțială, confidențială, prin intermediul căreia părților pot ajunge la un acord, fiind asistate de o persoană cu o pregătire specială pentru a le ajuta să găsească o soluție pentru problema lor, într-un timp redus și cu un cost mai redus [3, p. 262]. Medierea nu se soldează mereu cu înlăturarea răspunderii penale, însă poate fi o soluție care poate, oarecum, influența individualiza-

rea răspunderii penale și satisfacerea intereselor victimei și recuperarea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În conformitate cu art. 276 alin. (7) C.P., împăcarea părților în procesul penal poate avea și prin procedura medierii. În acest caz, părțile pot recurge la mediere doar în cazul îndeplinirii condițiilor prevăzute expres și limitativ în art. 109 C.P. . Pe de altă parte, spre deosebire de împăcarea în sens restrâns, când părțile s-au împăcat în condițiile art. 109 C.P. fără a recurge la procedura medierii, medierea poate avea, în unele cazuri, efectul constatării unei circumstanțe atenuante pentru infractor. În această ipoteză, medierea poate fi aplicată în orice cauză penală, și nu exclusiv în situațiile în care părțile se pot împăca.

În ciuda similitudinilor dintre împăcare și mediere, medierea este o instituție separată de împăcare și care produce efecte distincte. Împăcarea este instituția penală care are, în toate cazurile, efectul înlăturării răspunderii penale și stingerii conflictului penal ca urmare a exprimării voinței victimei și a făptuitorului, nefiind condiționată de recuperarea prejudiciului. *Per a contrario*, medierea este o practică restaurativă prin care, dincolo de latura penală și restabilirea relațiilor victimă-agresor, se urmăresc și efecte de natură civilă, în forma reparării prejudiciului. Așadar, în cazul în care părțile ajung la un acord în procesul de mediere, acesta se materializează într-o tranzacție, care are efecte obligatorii pentru părți, iar, în cazul neexecutării obligațiilor prevăzute în aceasta, aceasta este pasibilă de executare silită sau de confirmare de instanța de judecată.

În ciuda incoerențelor și a confuziilor dintre instituția împăcării și instituția medierii, prin dezvoltarea și aplicarea pe scară largă a acestor instrumente juridice și extrajuridice se realizează o depășire a cadrului tradițional inchizitorial al proceselor penale și se asigură eficientizarea proceselor cu avantaje atât pentru părți, cât și pentru stat.

Referințe:

1. POPLAWSKY, J.P., *Learning to Heal: The Impact of a Restorative Justice Program on Crime Victim*, University Of The Incarnate Word, 2017. [Accesat 02.10.2023]. În https://athenaeum.uiw.edu/uiw_etds/317.
2. MARSHALL T., *Restorative Justice. An Overview*, UK Home Office, Londra, 1999. [Accesat 10.10.2023]. În: http://www.antoniocasella.eu/restorative/Marshall_1999-b.pdf.
3. DOLEA, I., CIOBANU V., ș.a. *Justiţia juvenilă. Instituţia probaţiunii în sistemul de drept al Republicii Moldova. Medierea penală*, Institutul Naţional al Justiției, 2009, Chișinău, Editura Elan Poligraf.

Recomandat
***Alina ȘAVGA**, dr., conf. univ.*